

Slovenski Pravniki.

Leto XVI. V Ljubljani, 15. novembra 1900. Štev. 11. in 12.

Pravni značaj zahtev, pristoječih zakonskemu drugu po smislu §-a 757. obč. drž. zak.

Čuditi se moramo, da niti učeni pravniki, niti praktični juristi niso jednakega mnenja o tako važnem in za vsakdanje življenje pomenljivem vprašanji, katero smo postavili na čelo nastopnega članka.

Ako gledamo na sistem našega, že blizo 90 let veljavnega obč. drž. zakonika, takoj zapazimo, da je § 757. uvrščen v 13. poglavje tega zakonika in da stoji nad njim marginalna rubrika »zakonita dedna pravica zakonskih«, in to nas bi utegnilo v prvem hipu dovesti do mnenja, da gre v §-u 757. obč. drž. zak. za dedne pravice, koje podeljuje zakon preživečemu zakonskemu drugu. Potrebno je pa, da zasledujemo pravni pomen teh pravic po zgodovinskih virih.

Dedna pravica preživečega zakonskega druga se je po starem Justinianu (nov. 53. cap. 6, in nov. 117. cap. 5) tako ustanovila, da je oni vdovi, ki še nič ni dobila in je uboga, pristojala glede premoženja njenega imovitega moža navadno le pravica do četrtega dela zapuščine in to bodisi v konkurenci z otroci, bodisi z drugimi moževimi sorodniki. Dobila je vdova, če je v konkurenco stopila z otroci v večjem številu od dveh, (s tremi ali več), jednak delež, takozvano »virilno porcijo«, tako da je od tega deleža sprejela, ako so postali bili njeni lastni otroci, dosmrtni vžitek (»Fruchtgenuss«), drugače pa popolno lastnino.

Čisto drugače se je dedna pravica zakonskih določila po nemškem običajnem pravu in po mnogovrstnih statutarnih naredbah, katere so na to merile, da se navedeno nemško pravo utrdi. Osobito v Avstriji je obveljalo načelo, da je dobil preživeči zakonski samo to, kar mu je bilo vsled ženitvenega pisma že namenjeno za slučaj smrti, sicer pa mu ni šla ni-

kaka dedna pravica do premoženja umrlega zakonskega druga. Že drugače se je stvar uredila izven testamenta po dedno-pravnem redu z dne 28. maja 1729 (Codex austr. Supp. I. st. 952). Glasom §-a 4., naslov 14 nav. reda (Erbrechtsordnung) zadobil je preživeči zakonski, če je do smrti vstrajal v zakonski ljubezni in zvestobi in če ni bilo krvnih sorodnikov, celo zapuščino zamrlega zakonskega druga; ako so pa ostali k dedovanju sposobni sorodniki, razlikovalo se je, ali so bili to otroci zapustnikov ali drugi sorodniki; v zadnjem slučaju dobil je zakonski, ako ni imel toliko, da bi se pošteno preživil in ako je bil zamrli zakonski drug imovit, četrtino zapuščine v popolno last; v prvem slučaju pa je dobil, ako je ostalo troje otrok ali manj, četrti del, ako pa je ostalo več otrok, jednak delež z otroci, vendar ne v popolno last, ki je ostala otrokom, nego le v dosmrtni vžitek.

Le-te določbe so se večinoma vsprejele tudi pozneje v najvišji patent z dne 11. maja 1786 zb. pr. zak. št. 548 in se uveljavile v splošni prid državljanov v vseh nemških dednih pokrajinah in neomejeno na stanove. Glasom §-a 24. nav. patenta je pristojal preživečemu zakonskemu, ne da bi se razlikovalo, ima li kaj premoženja ali ne, dokler ni drugič v zakon stopil, za slučaj, kedar je ostala trojica otrok ali več, od zapuščine za potrebno preživilo jednak delež za vžitek z otroci (»mit jedem Kinde gleicher Genusstheil«); ako pa ni bilo otrok ali jih je bilo manj, kakor troje, pripadal mu je vžitek četrtine zapuščinskega premoženja.

Zapadni galicijski zakonik (»westgaliz. Gesetzbuch«) je zopet pri navedenih določbah marsikaj spremenil. Izločilo se je namreč določilo, da izgubi zakonski dedne pravice, ako z nova v zakon stopi; dalje se je zakonskemu, ako je tekmoval z drugimi sorodniki in ne z otroci zamrlega, pripoznala neomejena lastnina do četrtine zapuščine (kakor v patentu iz leta 1720.), in ako so zaostali otroci ne glede na njih število, dobil je z vsakim otrokom jednak dedni delež v dosmrtni užitek. — Iz vsega tega se je končno izcimil § 757. našega obč. drž. zakonika in obveljalo je staro načelo, da preživečemu zakonskemu, ako tekmuje z otroci zapustnikovimi, ne pristojata lastninska pravica,

ampak le dosmrtni vžitek njegovega dednega deleža. Sicer pa je naš zakon zopet sprejel določbe starih zakonitih predpisov iz let 1720 in 1786, namreč, da dobi zakonski k večjemu četrtno zapuščine; ako pa preostaje trojica otrok ali več, dobi takozvano »portio virilis«, jednak delež z otroci, jednak delež za vžitek (»einen mit jedem Kinde gleichen Genusstheil«).

Najvišje sodišče je opetovano razsodilo, da pravica zakonskega druga po §-u 757. obč. drž. zak. ni dedna pravica (glej Glaser-Unger št. 7388, 5703, 3575 in 2445). Z razsodbo z dne 13. novembra 1894 št. 6395 (»Jur. Bl.« št. 3 ex 1895) je isti sodni dvor izrekel pravno mnenje, da je užitek alikvotnega dela zapuščine, ki je preživečemu zakonskemu v §-u 757. obč. drž. zak. odkazan, naturalni vžitek (»Naturalfruchtgenuss«), nikakor pa ne pravica, dobivati obresti od vrednosti dotičnih zapuščinskih deležev.

Tako pridemo do prepirnega vprašanja, je li omenjeni delež ostalega zakonskega druga, kakoršnega ima v mislih § 757., smatrati za volilo ali za dedni delež? V podporo prvega mnenja se nekateri pravniki sklicujejo na zakonite pojme v §§-ih 532. in 535. obč. drž. zak., kajti dedno pravo (»Erbrecht«) vsebuje izključljivo pravico, da dedič zamore v posest vzeti vso zapuščino ali nje delež, ki je glede na celoto določen, dočim je golo volilo ustanovljeno, če se prepusti komu kaka posamezna stvar, svota ali pravica, torej tudi »pravica za užitek« bodisi na določeni stvari, bodisi na alikvotnem delu zapuščine. Za volilo smatrajo to pravico po §-u 757. obč. drž. zak. tudi Unger (»Erbrecht« št. 146, opom. 11), dalje Kirchstetter (str. 393 in opom. 4) in Larcher v (»Ger. Halle« str. 39—43. ex 1883). Druzega mnenja je Stubenrauch (v 7. izdaji I. str. 976. opom. 1), ki se upira na besedilo gori navedenega patenta iz l. 1720. in 1786. ter še posebno na to, da je § 757. uvrščen v poglavje z napisom »o zakonitem dednem nasledstvu« in pod marg. rubriko »zakonita dedna pravica zakonskega druga« in da tudi §-a 1258. in 1266. obč. drž. zak. govorita o »zakonitem dednem nasledstvu zakonskega druga«; dalje še navaja Stubenrauch, da je o volilih le moči govoriti, ako se nanaša na kako veljavno poslednjo voljo

(§ 647. l. c.), dočim za zakonske njih delež izvira iz zakona samega.

Pfaff-Hoffman (v komentaru II. str. 742. in naprej) smatrata v tej stvari nekakšno analogijo s fideikomisarno substitucijo in po tem mnenju je zakonskega smatrati nekakim »fiducijarnim dedičem«; fideikomisari glede tega deleža so potomci zapustnikov, ki preživijo podedujočega zakonskega druga.

Kakor že omenjeno, je najvišje sodišče različno sodilo in vprašavno razmerje večkrat smatralo za »dedno pravo«, večkrat pa tudi in sicer v novejšem času za »zakonito volilo« (»gesetzliches Legat«). Večina sodišč prve instance do sedaj ni sprejela načela, da bi izvirale pravice po §-u 757. obč. drž. zak. iz »dednega prava«; ni običajno, da bi se preživeči zakonski drug pri sodišču proglasil dedičem, a to je vendar pglavitni znak in predpogoj dedne pravice; tudi prisojilne listine se ne izdajajo zakonskim z določitvami, katere so uporabne le za dediče; navadno se v zapuščinskih zapisnikih le čita, da preživeča vdova (ali vdovec) zahteva zgol pravice po določitih §-a 757. obč. drž. zak.

Winiwarter (obč. pravo, zvezek 3, str. 314.) trdi, da se je zakonskemu drugu večinoma s tem zadovoljiti, da se njegov delež odmeri v primeri s cenilno vrednostjo zapuščine v gotovi svoti, in sklicuje se na § 784. l. c.; vendar ta paragraf razpravlja o nujnem deležu ter ima pred očmi, da se nujni dedič zoperstavlja poslednji volji zapustnikov, dočim pri upoštevanju §-a 757. l. c. o poslednji volji sploh ne more biti govora. Tudi komentator Nippel (»Erläut.«, zvezek 5. str. 37.) meni, da zakonski nikakor ne more zahtevati posameznih določenih stvari za vžitek, marveč, da mora biti zadovoljen z obrestmi v to svrhu zavarovanega kapitala; vsekakor pa pritrjuje mnenju, da ima pravico zahtevati prodajo vseh v zapuščino spadajočih predmetov, da se pokrije pristojeci mu delež. Da pa je to mnenje napačno, izhaja že iz besedila zakona, kajti zakonskemu pristaja vžitek četrtnine zapuščine (des Nachlasses) in ne »čiste zapuščine«, torej ne samo vžitek četrtnine cenilne vrednosti zapuščinskega premoženja, ampak četrtnine vseh v zapuščino spadajočih stvari

in pravic, s kratka; zakonski drug stopi v družbinsko razmerje z drugimi dediči po smislu 16. poglavja obč. drž. zak. (razsodba z dne 30. januarja 1889, Links št. 735).

Kako torej strinjati različne nazore? Po našem mnenju je naš vrli rojak profesor Kranjec pravo zadel, ko tolmači § 757. obč. drž. zak. prilično tako-le:

Preživeči zakonski ne dobi, ako konkurira s potomci zapustnikovimi, prav za prav dednega deleža (»Erbtheil«), nego le vžitni delež (»Genusstheil«) zapuščine in sicer do smrti. Ta užitni delež zneso $\frac{1}{4}$, ako ostaneta samo eden ali dva otroka, drugače pa delež (»Quote«) skupnega vžitka, ki se najde ako se premoženje razdeli po glavah otrok, kojim je še prišteti osebo ostalega zakonskega druga. Vendar te pravice zakonskega druga prav za prav niso dedne pravice, ker manjka univerzalne sukcesije; tudi niso volilo, ker se to zamore le ustanoviti po poslednji volji (§-a 535. in 647. obč. drž. zak.). Nego omenjene pravice so le plačilne obveze (»Zahlungsverbindlichkeiten«), katere se že po zakonu samem kot breme držijo zapuščine. Jednaki slučaji se najdejo tudi na drugih mestih, tako v §-ih 171., 795., 796. in 1243. obč. drž. zak. Ni torej, da bi se zakonski drug priglašal kot dedič; njemu se zapuščina ne prisouje, od njega ni moči zahtevati plačila zapuščinskih dolgov; on tudi nima pravice, dolgov za zapuščino iztirjati ali vložiti dedinske tožbe. Dedič pa mora, kakor mu zakon nalaga, pokriti razne alimentacijske tirjatve in sicer v slučaju, če nastopi dedno nasledstvo brez oporoke, mora dajati vžitek zakonskemu drugu zamrlega, ako z njegovimi otroci konkurira (§ 757. l. c.). Potemtakem tukaj ne gre za dedni delež, tudi ne za volilo, ampak za alimentacijsko zahtevo (»Alimentationsanspruch«); da se pa tej zahtevi ugodi, ni deliti dedščine, ampak le dohodke iz nje in ta delitev se vrši po §-u 840. l. c. ter sme ostali zakonski v ta namen tudi iztožiti polaganje računa (Krainz-Pfaff: 3. natis, II., str. 654).

Kranjčevemu jasnemu komentaru ni nič dodati in nič ugovarjati; vsled njegove konstrukcije odpadejo vsi dolgotrajni pomisleki, ki se nam usiljujejo pri razmotrivanju nasprotnih pravnih nazorov.

Pfaff-Hoffmanova teorija nima zakonite podlage, ker obč. drž. zakonik ne pozna še posebne, dejali bi, »ex-offo« mu namišljene fideikomisarne substitucije; k takemu pravnemu razmerju je treba poslednje volje, uprav tako, kakor tudi volilo ne nastane »ex lege«, brez volje zapustnikove. S tem je tudi pobita teorija, da bi se smele določbe §-a 757. l. c. smatrati za »legat«. Konečno pa v §-u 757. omenjene pravice tudi niso izvir dednega prava, ker manjka univerzalno nasledstvo (Krainz-Pfaff, II., str. 539.—540.), nego je za dediča moči smatrati le onega, ki ima izključno pravico, bodi si celo zapuščino ali gotovi del te celote v posest vzeti (§ 532. l. c.), dočim uprav § 757. l. c. povdarja, da ostane (ne, da se prihrani) lastnina deležev otrokom.

Veseli nas, da je menda uprav učeni naš rojak Kranjec prvi v tem imenitnem vprašanju pravo pogodil, ko je učil, da vsebujejo pravice v smislu §-a 757. l. c. nekake alimentacijske obveznosti, koje naj izpolnjuje dedič, in da zakon na tem mestu le »per nefas« govori o nekaki »dedni pravici zakonskih«.

K. W.

Degeneracija in alkoholna psihoza.

(Mnenje, v konkretnem slučaju oddal dr. I. Robida, vodja dež. blaznice na Studencu.)

Dne 21. junija l. 1898. je vložil sin posestnikov Gregor J., spremljan od svojega strijca Mateja J., pri c. kr. državnem pravdništvu v Ljubljani ovadbo, da njegov oče A. J., 54 let star na K. pri Ljubljani, oženjen, povzročuje zadnje dni vsakoršne izgredne na svoji domačiji, tako da se je bati za življenje njegove soproge, Polone J., kateri preti, da jo ubije.

Toda započeto kazensko postopanje zoper A. J., katerega so dali v zavarovalni zapor, se je moralo ustaviti, ker so se sodni zdravniki izrazili, da trpi jetnik na bolezni, katero nazivljejo: »hyperaesthesia sexualis«. Tako je prišel A. J. neobsojen iz zapora, vendar pa je bila posledica zdravniškega izreka na drugi strani ta, da je bilo treba obtoženca preklicati, vzlasti